

ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
Комисия по изработване на проект
за Конституция на България

П Р О Т О К О Л

На 10 юни 1991 г. се проведе заседание на Комисията за изработване на проекта за Конституция на България при

ДНЕВЕН РЕД:

Обсъждане на чл. 3 на проекта за Конституция на България.

Към протокола се прилага списък на присъствувалите. Заседанието беше открито в 14 ч. и 35 м. и ръководено от заместник-председателя на комисията господин Любен Корнезов.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: ... Боян Черешаров предлага нова втора алинея - "Обхватът на неговото задължително използване в публичните отношения се определя със закон."

Това, което вероятно не на всички е известно - парламентарната група на Движението за права и свободи е внесло в Бюрото на Великото Народно събрание предложение по проекта, включително и в чл. 3, което беше всъщност и развито. Те предлагат второто изречение изцяло да отпадне, да има втора алинея - "националните, етнически и езиковите малцинства имат право да ползват своя език в междуличностните отношения и обществения живот." Но това веднага трябва да бъде свързано, поне на мен ми се струва, господин Бахнев, с предлаганата от Вас нова редакция на чл. 55, при положение, че отпадат "публичните отношения", където изрично се предлага от Движението за права и свободи към чл. 55 да бъде добавено: "... както и от информационните институции и системи - радио, телевизия, печат и др. Малцинствата имат право да получават, притежават и разпространяват информация на свой език."

СД/ВР

Това е чл. 3. Все пак на мен поне ми се струва, че той трябва да се разглежда и във връзка с чл. 35, където изрично е казано, че "гражданите, които не са от български произход, имат право да изучават и ползват своя език". Това беше по Ваше предложение, господин Бахнев.

Сега трябва да обсъдим и да излезем с едно становище пред пленарната зала около окончателната редакция на чл. 3.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Мога да предложа свой текст за случая. Смятам, че в основата си текстът трябва да се запази, но предлагам такава редакция на чл. 3.(1) "Официалният език в републиката е българският."

(2) "Българският език е задължителен в учрежденията и публичните отношения. В личните си отношения гражданите могат да ползват и друг език."

Тоест, второто изречение се обособява като първо изречение на ал. 2. И веднага идва второ изречение в същата ал.2 - "В личните си отношения гражданите могат да използват и друг език."

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Аз мисля, че бихме могли да преминем малко тактично поредните скали, като оставим само първото изречение, без втора алинея и с едно-единствено изречение на чл. 3, ал. 1.

Щом българският език е официален, той е задължителен в публичните отношения. Аз не разбирам изобщо това второ изречение защо ни е трябвало. Не знам дали съм ясен. Нека да кажат господата, че са и против това изречение, но те не могат да възразят срещу първото изречение. А второто изречение, повтарям, е просто излишно. Нека някой да ми каже, след като официалният език е българският, че като дойде в съда или някъде другаде, може да ми говори на друг език. Какво значи "официален език"? Не знам дали съм ясен.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Съвсем сте ясен, господин Корнажев. В съда - ясно, в Народното събрание - ясно, но, например, на митинг или някаква политическа пропаганда може ли да се върши на небългарски език? Това е проблемът.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Какво е "публични отношения"? Хайде, като юристи, да се върнем към позабравени понятия "публично право" и "частно право". А "междупличностни отношения" какво

е? Митингът е форма на общуване, ако разровим социалната психология, само че по-разширено. Моето лично разбиране е, че митингът е монолог или диалог.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Там се упражнява основно публично право, което има отношение към политическата власт и към властта изобщо. Това е, което се има предвид.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Въпросите, които повдига чл. 35, са свързани логически и с ползуването на своя език. Тоест, чл. 35 и чл. 3 са свързани.

Що се отнася, първо, до чл. 3 и "публични отношения". Аз не само съм съгласен, но казах, че аз лично предлагам да си остане първото изречение на чл. 3.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: И да падне второто изречение.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да. Вие, а и не само Вие, и други казват, че това не е достатъчно, а е необходимо да паднат и "публични отношения". Спорът се състои в това, че "публични отношения" не са много ясен термин, особено за неюристи. Едните смятат, че на тях няма да им бъде продаден хляб, другите смятат, че не могат да говорят във влака или в трамвая на своя език. В това се състои спорът.

Има два начина за решаване на този спор: или да се разшифроват "публични отношения", което аз смятам, че в една Конституция не е задължително и затова поддържам идеята на господин Корнажев, но думата "публични" общо взето, както и той започна да разсъждава, е свързана с няколко аспекта и те не са много ясно дефинирани. Вие знаете, че юристите, дето се казва, от векове смятат, че публичното право служи на интересите на държавата, а частното - на интересите на отделните лица.

След това има и по-близки до нашия предмет разсъждения - че що се отнася до конституционни, административни и всякакви казуси, включително и в съда, се смята, че държавата е субект на правата или обект на задълженията. Следователно, това са публични отношения.

След това има още един елемент, който именно не е много ясен. "Публично" се разбира всичко, което се отнася до държавата, отнасящо се до цялото население, до целия народ, а не до една определена група или класа.

Изхождайки от тези неща, които ние можем да намерим във всяка енциклопедия или в по-дебелите речници на чужди езици, аз смятам, че това не може да отговори на нашия въпрос. И ние, както знаете, в Конституционната комисия решихме да прибегнем до един друг вариант и приехме идеята на Янаки Стоилов - да кажем, че ползуването на българския език е право (чл. 35, ал. 1). Тоест, на официалния език не може да бъде отказано нито обслужване в магазини, нито където и да било, а ти имаш право да поискаш това на официалния език, тоест, на български език. Това нещо ние парирахме с чл. 35, ал. 1.

А що се отнася до другата страна, то ние нищо не измислихме, освен че могат да ползват своя език. И в това понятие "могат да ползват своя език" аз смятам, че можем да направим известни уточнения.

В доктрината сега се лансира формулата да ползват в частния и обществения живот. Някои смятат, че както "публични отношения" не е много ясно, така и "обществения живот" не е достатъчно дефиниран, за да даде една правна норма.

В доктрината се лансира и друга идея - в частния живот, тоест във всички социални, икономически и подобни отношения, както и на публични места. Тоест "в частния или обществен живот" се дефинира с това понятие: "социални, икономически и подобни отношения, както и на публични места".

Както виждате, в българския език "публични места" и "публични отношения" се различават. "Публични отношения", както казах, това са отношенията с държавата. Аз смятам, че можем да намерим един компромис на тази основа. Да кажем за официалния език, както господин Корнажев предлага. Дали в чл. 35, или ще пренесем всички в чл. 3 - това е друг въпрос, че ползуването на официалния език е и право.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: А Вие какво предлагате?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Формулировката, която съм предложил, е нова редакция на втора алинея на 35 член, която гласи: "Лицата, принадлежащи към етнически и езикови малцинства, освен изучаването на български език, имат право да изучават и своя език в държавните училища и да го ползват в частния и обществен живот." Вместо "частния и обществен живот" предлагам: "в частните, социални, икономически и други подобни отношения, както и на публични места".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вие давате нова редакция на чл. 35, ал. 2.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но, доколкото към този въпрос ще стигнем пак, нека сега да говорим само по чл. 3.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Така може да бъде постигнат баланс. А иначе аз съм съгласен в чл. 3, както господин Корнажев предлага, да си остане само първото изречение. Всичко останало с "публично" ще срещне много неясноти.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Бахнев, въпросът е следният, даже от практическа гледна точка: една предизборна кампания за избор на президент или за депутати в Народното събрание, или за местни органи на какъв език трябва да се извършва?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Според мен, според господин Корнажев, доколкото разбирам - според всички, които имат понятие от право, това е въпрос за избиране на органи на властта и тези митинги трябва да бъдат на български език.

РЕПЛИКА: От тематиката ли ще зависи на какъв език да говорим?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Не от тематиката, а въпросът е, че това се провежда във връзка с изборите. Но събранията на отделни движения, организации - било на открито или на закрито, могат да бъдат водени на своя език.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: А афишите, лозунгите, транспарантите на какъв език ще бъдат написани?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Всичко е регламентирано в Закона за изборите.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ако си спомняте, ние се разделихме в залата с уговорката, че трябва да разшифроваме понятието "публични отношения" и на тази база да решим въпроса.

Аз съм съгласен, че това, което казва господин Корнажев, може би би било достатъчно в друга държава, но в България това изглежда сега не е достатъчно, тъй като политическата практика отива по един друг път, който е в разрез с изречение първо, само по себе си. И след една-две години ние и да приемем вече такъв закон, никой няма да се съобрази с него. Точно заради това аз смятам, че тук ние се нуждаем от разшифроване на понятието "публични отношения", без да променяме идеята, която в

залата никой не оспорваше поне официално.

ЧАВДАР КЮРАНОВ: Миналия път в чл. 3 имаше спор само по понятието "публични отношения". Затова аз предлагам то оттам да отпадне. А в замяна в чл. 35, ал. 2 предлагам да се постави този въпрос именно като "лични взаимоотношения", не като "публични". Горедолу подобна редакция на това, което предлага Бахнев, само че не толкова сложно. "Имат право да изучават своя език и да го ползват в личните си отношения." Това, според мен, е по-добре, за да не определяме какво е "публични отношения". "Лични отношения" е значително по-ясно за хората от "публични" и не се нуждае от разшифроване в някакви допълнителни разпоредби. По първия пункт имаше такова съгласие - да отпадне "публични отношения". Добре, отпада.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Не, нямаше съгласие, имаше спор.

ЧАВДАР КЮРАНОВ: Прав сте, имаше спор, но групата на ДПС поддържаше да отпадне. Аз приемам да отпадне, но да се появи там, където му е логически мястото, като "лични отношения".

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Аз се учудвам как хора, които са прекарвали вече една предизборна кампания, все още не са си уточнили какво представляват "публични отношения". Затова, понеже напоследък разполагам с големи количества от Закона за политическите партии в Турция, които мога да предоставя безплатно на всеки, ще ви прочета какво те разбират под "публични отношения", та дано се изясни на всички. Те, господин Бахнев, знаете, че имат една специална глава - "Предотвратяване създаването на малцинства", точно това, което се опитвате Вие сега да направите. В този закон, чл. 81 забранява на политическите партии, а Вашето движение е една чисто политическа партия, защото се стреми към изпълнителната власт, тя участва в избори и иска да участва в избори. Друг е въпросът дали ще ѝ се разреши да участва.

Ал. 2 на чл. 81 гласи следното: "Не могат да си поставят политическите партии за цел разстройване единството на народа, създавайки малцинства на територията на Турската република по пътя на защита, усъвършенствувание и разпространяване на други езици и култури, извън турския език и култура." Виждате колко стриктни са те.

И по-нататък, следващата алинея (тук се взема един частен случай, при това на публични отношения, но той е достатъчно ясен): "При съставянето и разпространяването на своите устава и програми, при провеждане на конференции и конгреси, при събрания на открито и закрито, на митинги и в пропагандни материали не могат да използват друг език освен турски. Не могат да използват и разпространяват транспаранти, плакати, грамофонни плочи, касети, видеокасети, брошури и листовки, написани на други езици, освен турски."

Ясно ли е сега какво е "публични отношения"? Аз се присъединявам към господин Вълканов - или да гласуваме текста без изменение долу в пленарната зала, или да гласуваме с тази поправка, която ние с него обсъдихме и ще я внесем от наше общо име.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Поправка в смисъл на допълнение.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Да, да стане с две алинеи просто.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Второто изречение и още едно изречение, което Вие казахте.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Съвсем лаконично: поддържам редакцията на двата текста, както я предложи професор Кюранов, която за мен е ясна и грамотна, пък после ще правим, дай Боже, коментарии по този и онзи закон. Според мен най-логично е както той предложи.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Аз съм гост на вашата комисия. Все пак благодаря ви, че ще ме изслушате, но доста сме мислили на тая тема. Действително добре е за едната страна, така да се каже, да отпадне "публични отношения", понеже това може да бъде тълкувано прекалено разширително и да забрани изобщо всякакви отношения там, където трето ухо може да чуе на какъв език се говори. Затова, ако отпадне "публични отношения", дотук ще бъде добре.

Въпросът е сега другата страна, българската, така да се каже, която пък ще се чувства ошетенa от това, че тя ще говори на български, а няма да получава отговори на български. Затова предлагам един такъв текст: "Официалният език е задължителен и в случаите, когато използването му е необходимо за осъществяване на комуникацията." Мисълта ми е следната: когато някой говори на български, трябва да му се отговаря на български. И аз съм намерил тази формулировка.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Това може да бъде развито в закон, но не може такъв унизителен текст да влиза в Конституция, господин Сотиров.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: По какъв друг начин тогава Вие ще гарантирате, когато говорите на български, да ви отговарят на български, а не на турски?

Аз ви предлагам и едно друго изречение. Ако искате, помислете за това: "Статутът на официалния език и другите езици се определя със закон." Там може да се каже на какъв език предизборна борба може да се води. Дори може да се въведе закон за защита на езика. Това е вече чисто филологическо изискване. Институтът по български език е подготвил такъв закон.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: "Малцинствата имат право да получават, притежават и разпространяват информация на своя език във всички системи: радио, телевизия, печат и други." Това означава ли примерно, че може да има примерно един канал на телевизията, където се говори примерно на иврит, на френски език, на турски? Нали разбирате?

Янаки Стоилов искаше думата.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: В това предложение, което направи господин Сотиров, има логика, но ние ще го запишем по един чист юридически начин към чл. 35 в ал. 2, че всеки има право да бъде обслужван на официалния език. Това е всъщност идеята на част от предложението. Защото в другата си редакция то може би смущава част от хората, които се смущаваха и от тази редакция.

На второ място, смятам, че няма нужда от никаква нова алинея в чл. 3 (сегашния), тъй като ако става дума за някои права, в чл. 35 ние имаме цялото право - фиксирано. Можем да допълваме една или друга алинея и нищо повече. А що се отнася до разшифроване на понятието "публични отношения", аз мисля, че то може да стане по следния начин, без да разваляме много текста:

"Неговото използване в държавните учреждения и в отношенията, които се отнасят до дейността на държавата и до обществото, е задължително."

Точно това са публичните отношения.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Добре, Янаки, хубаво, разбирам. Аз съм съгласен с това. Но мисля, че не е необходимо ние да дешифрираме понятието на Конституцията в самата Конституция. Това един закон може да го направи. Те трябва да бъдат наясно, че това е то общественото отношение. Не друго.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Извънличностните отношения. Господин Грозданов има думата.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Колеги, струва ми се, че за юриста е ясно какво се казва с първото изречение на чл. 3. "Официалният език в републиката е българският." Но ако се счете, че трябва да се дешифрира онова, което е вложено като смисъл в този текст, аз предлагам в две изречения. Това изречение, което вече съществува - второто, което борави с "публични отношения",

ББ/КП

а реципрочно на публичните отношения е понятието "частни отношения". Да се включи и второ изречение и то да гласи така:

"Гражданите от небългарски произход ползват своя език в личните и частните си отношения."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Господин Грозданов, извинявайте, че се намесвам. Ако отворите чл. 35, ал. 2, ще видите, че не е необходимо едно и също нещо да го казваме на пет места.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Моля Ви се, господин Стоилов, не е така, защото чл. 35 дава право на малцинствата да изучават и да ползват своя език. А в чл. 3, това, което аз предлагам като дешифровка, се установява къде може да го ползува. Едно е да имаш право да ползуваш, което е казано в чл. 35, а друго е да се каже къде имаш право да упражняваш правото на ползуване. Това е чл. 3.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Мога да съчетая двете неща и да стане с едно изречение.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Аз повтарям пак. Или да остане само първото изречение, което е достатъчно. Или ако се счете, че е нужна дешифровка, да се даде що е "публични отношения", що е "частни отношения". Публичните отношения - ползува се официалният език, частните и личностните отношения - ползува се своя собствен, майчин език. Това е смисълът, който аз искам да се вложи в чл. 3.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ще стигнем и до Вашата идея, и до това, което ми се струва, че проф. Вълканов каза.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но то може да стане с две думи в другия текст, вместо да разводняваме Конституцията с постоянни дублирания на текстове.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: И още, в чл. 3, в началото. Господин Бахнев, Вие искахте нещо да допълните.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние нямаме нито едно право в първа глава на Конституцията. Искате точно едно право тук да сложим. Говорим за принципи тук, а не за права. И това трябва да е ясно.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Господин Стоилов, Вие вече сте го сложили това право и става въпрос да го направим така, че да се изясни.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ще се изясни, където му е мястото.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Ще се изясни в чл. 35. Струва ми се, че това е болшинството на мненията. Ние не го отричаме.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Аз казах. Или първото изречение да остане само, или, ако искате, да го дешифрираме, да го дешифрираме не с едно изречение - за "публични отношения", а с две изречения и за "частни отношения". Това е моето предложение.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Това е Вашето становище.

Господин Бахнев има думата.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз пак се връщам към същата идея, че ние можем да се ограничим с първото изречение в чл. 3. А в чл. 35, ал. 1, това, което каза господин Стоилов, да добавим: "Ползването на българския език е право и...", каквото той добави. Той добави, че може да бъде обслужван или...

И във втора алинея да се разшифрова "частните отношения", или с други думи аз предлагам такава формулировка. Може да не е подходяща: "В частни, обществени, икономически и други подобни отношения."

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: О, в обществени и други подобни отношения - това е още по-неясно.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: На сватба - как ще го приемете? Социални?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Сватбата и сунета, и байрамите, това е ползване на етнокултурните ценности.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Моля Ви, не ме прекъсвайте, а говорете по същество.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Бахнев, родният Ви език не е българският, но сте много многословен. Може ли по-кратко да се изразявате?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз мога да се изразявам не много кратко, обаче във всеки случай прилично и логично.

За тази формулировка аз не настоявам, но казвам, че тя разшифрова всъщност тези две понятия: частни и обществени отношения. За разлика от "публични отношения". Ако там "публични отношения" няма да има, аз съм по-съгласен да се каже, както каза господин Грозданов, в чл. 35. В "частния живот" или "частни отношения". Може би да се добави нещо, но да бъде в този дух.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Думата има господин Любомир Иванов.

3.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Аз искам все пак да се придържаме към насоката, която горе-долу се очертава в залата. Член 3. Става въпрос за статута на българския език. А другото, което се говори, това е действително въпрос за правата. Проблемът, който се очерта и долу в залата, той е по-скоро за правата. Кога човек има право, за езика в магазините, какви права има българинът и какви права имат другите да говорят на тяхния език. Да не се получи така, че осъществяването на едно право да стане с прекомерно силна мярка, която пък силно да накърни други права, и то ненужно при това. Като изходим от това, което се очерта долу, аз виждам следните варианти.

Статутът на българския език се дава с първото изречение. Казва се, че българският език е официален в България. Второто изречение е действително някаква конкретизация. Аз виждам два варианта. Единият вариант е да направим някаква конкретизация, но "публичните отношения" трябва да отпаднат, защото определено става ясно, че езиците на другите езикови общности... Някаква граница трябва да мине и през публичните отношения. В някои сфери на публичните отношения трябва да има възможност да бъдат използвани. И една конкретизация би могла да бъде в духа на това, което каза примерно Петър-Емил Митев. Да уточним, че неговото използване в отношенията в държавните органи или нещо от този вид е задължително. А оттам нататък въпросът за правата действително да отиде в главата за права и задължения на гражданите. Но аз не бих приел там разграничаването да стане точно по този начин. Там да се каже, че правата за използване на други езици са единствено в личните отношения или в частните отношения. Не мога да си представя, че ако се свика едно събрание, каквото и да бъде то, на което присъствуват хора само от една езикова общност, те да бъдат длъжни да говорят там на български език.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Идете го кажете в Кърджали или в Силистра това нещо.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Другият вариант, който също смятам, че е възможен, да не правим тази конкретизация, че използването на българския език в отношения в държавни органи е задължително, да остане само първото изречение. Това също би могло.

4.

Значи, що се отнася до статута на езиците, само да се фиксира, че официален език в републиката е българският, а другото да бъде вече въпрос на правата.

Също нещо, което се каза в тази редакция, сегашната, която аз смятам, че не е приемлива, и други са на същото мнение, да бъде прехвърлена по друг начин в чл. 35 - за правата на гражданите. Тоест предлагам да приемем един от двата варианта. Или да остане само първото изречение, или първото и второто изречение, като второто стане: "Неговото използване в отношенията на държавни органи е задължително." А по-нататък да видим какво ще правим при чл. 35.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Само искам да обърна внимание, че това, което предложи проф. Митев, стеснява обсега на публичните отношения. Неслучайно аз употребявам думата "отношенията, които се отнасят до дейността на държавата". Не е необходимо гражданинът да бъде в съприкосновение с държавата, за да има отношението публичен характер. Но след като той третира въпроси, отнасящи се до цялото общество и до държавата, какъвто е смисълът на политическата дейност, той именно трябва да бъде и в границите на официалния език. В края на краищата, вижте и самата структура на текстовете. В чл. 2 ние не се задоволихме с това да кажем, че България е единна държава, а изрично допълнихме, че в нея не се допускат автономни териториални образувания. Или ние по някакъв друг скрит път ще мъчим чрез средствата на езика първо, да обезсилим ролята на официалния език, а после в някаква степен да стесним и полето на чл. 2. В края на краищата нека и това да кажем. За мен това действие на част от хората от Движението за права и свободи, които напуснаха залата в последното заседание, беше един предварително планиран ход. Те още не знаеха каква е официалната позиция и това, което ние говорихме, да се разшифрова понятието, което се получава, тези хора го пренебрегнаха. Това е твърде симптоматично.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Те не гласуваха.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Не, те не бяха чули официална позиция на страните за обсега на този текст. Не само че не участваха в гласуването.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Те не гласуваха още при първото четене на Конституцията, защото предварително бяха замислили това нещо.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, нека в Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България да не търсим...

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние трябва да търсим и подтекста на различните мнения до къде ни водят. И нека да бъдем докрай откровени кой какво очаква от тази Конституция.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Предложенията не са някаква тайна. Можем да ги размножим.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Може би да имаме предвид и становището на Комисията по правата на човека и националния въпрос. Те предлагат да остане само първото изречение.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Думата има господин Петър Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Аз съм съгласен с колегата Стоилов. Точно ако предложим чл. 3 само с първото изречение, а остане разшифроването, обяснението, както щете го наречете, за чл. 35, ние по този начин ще разберем истинските становища, което е и идеята на колегата Стоилов. Аз я разбирам добре. Прави впечатление например, че предложението беше прочетено, което означава, че може би е било предварително готово. Това има значение, за да изчистим нещата по чл. 3. Аз споделям мнението на колегата Стоилов, но това е още един аргумент в полза на редакцията, която предлага проф. Кюранов. Минаваме чл. 3 или не го минаваме! Ако те откажат, ние си го гласуваме. И продължаваме нататък. Мисля, че съм ясен.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Кулишев има думата.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Струва ми се, че не е невъзможно да се намери един компромис по пътя, който предложи господин Бахнев и който беше развит и подхванат по-нататък от господата Корнажев и Чавдар Кюранов. Поначало да си остане в рамките на първото изречение, може би с малко уточнение, а пък ограничението за ползуване на езика, на небългарския език, се въведе в края на ал. 2 на чл. 35.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: По какъв начин?

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Мен ме задоволява повече начинът, който предложи господин Кюранов. Имам предвид междуличностните отношения. Но аз се питам с оглед на възраженията, които бяха направени тук, не би ли било приемливо и в първото изречение на чл. 3 да се въведе едно ограничение. Примерно: "Официалният език в България задължителен в държавната и обществената дейност е българският." И по-нататък да се отиде към известно ограничаване в ал. 2 на чл. 35.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Господин Кулишев, ние не искаме да го ограничим в цялата обществена дейност. Никой няма против отчасти, в дадени сфери на обществената дейност, доколкото тя е културна или някаква друга, този език да се изпълзува. Така че аз не виждам тук страховете, ако имаме една добронамереност да обясним нещата. Никой не се стреми изцяло да го извади извън общественото обръщение.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Тогава да, аз пропуснах. В държавната и политическата дейност.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, явно чл. 3 е свързан с чл. 35. Това е безспорно. Но така или иначе ние в Пленарната зала, ако следваме систематиката, трябва да гласуваме текста на чл. 3. Когато стигнем текста на чл. 35, тогава ще разгледаме неговото съдържание. Ние предварително не можем да се договорим нито в Конституционната комисия, нито в Пленарната зала. Виждате ли, ще отпадне нещо от чл. 3, а в чл. 35 ще кажем нещо.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Корнезов, днешното събиране трябва да се разбира като опит да се обясни на господин Бахнев какво е "публични отношения". Нищо повече.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Воденичаров, искаме всички да стигнем, ако е възможно, до някакво становище.

Господин Иванов каза, че неговото становище е да остане първото изречение. Второто да отпадне, без всякакви други уговорки. (Господин Любомир Иванов напуска залата с разрешението на председателстващия)

Не можем ли да постъпим така. Виждам, че имаме различни становища и за редакция, и т.н. Предлагам, ако решим тук, пак повтарям - предлагам само лично от мое име - чл. 3 да го изоставим, да преминем към чл. 4. А чл. 3 и чл. 35, когато стиг-

нем до чл. 35, тогава да гласуваме и чл. 3, и чл. 35, тъй като явно са свързани помежду си.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Корнезов, една статистика показва, че Движението за права и свободи има 17 повода да напуска Пленарната зала. Така че дори да прескочим този член, следващото напускане ще бъде за члена, свързан със забрана на етническите партии.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Член 6 ще бъде повода.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Така че още утре ще напуснат отново. Няма нужда да правим тези прескоци. Трябва отсега да дадем на господин Бахнев да разбере, че тази работа няма да мине така.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Воденичаров, нека така лично да не се отнасяме, моля Ви.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Господин Корнезов, аз исках да Ви помоля да не се занимава с моята личност, а да се занимава със своята. Там има също за какво да се помисли.

Аз смятам, че все пак има едно разбиране поне между нас, че идеята, предложена и фактически формулирана и от господин Корнажев, и аз се опитам да дам формулировка, и господин Кюранов, и господин Грозданов. Всъщност тя не се оспорва. Има и предложенията на господин Янаки Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Него нали също не го оспорвате?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: По принцип не го оспорвам, защото това е и...

ЯНАКИ СТОИЛОВ: За мен това е компромисът. Да обясним, а не да отидем към позицията изцяло на едната страна. Защото аз не смятам, че е компромис това...

ЮЛИЙ БАХНЕВ: А мога ли аз да обърна Вашето внимание. Не става дума за едната страна или другата страна. Става дума за една и съща държава. Ние говорим за едни и същи интереси. И аз никак не искам да се разбира погрешно и когато говоря за "обществен живот", казах, че щом се отнася до всичко, касаещо държавата и обществото като цяло, то се смятат "публични отношения". Така че не става въпрос за това.

Става въпрос, че ние трябва да намерим начин да съгласуваме мненията, позициите, ако щете позициите в живота - не само в правото - на различни групи на нашето население. Как те ще възприемат това. Аз например във формулировката на проф. 8.

Кюранов се страхувам само да се каже за "личните отношения", което според мен не е достатъчно. Трябва най-малко да се каже - в частния живот. Или може би културни и икономически отношения.

Пак казвам: как ние ще увредим България? Какво ще има? За това става въпрос и за правото да се ползува официалният език и да бъде обслужван навсякъде. Затова ние в Комисията по правата на човека и националния въпрос предложихме и закон за недискриминация по този признак - етническа принадлежност. Така че, дайте да видим какво ни интересува от гледна точка на едни и същи национални интереси. Но не с оглед на налагане само на една група на мненията, а с оглед на намиране на компромис.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да считаме, че изречението във втората му редакция, второто е прието?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Стоилов, ако обичате още веднъж да го чуем. Дадох ми Вашия текст, но ми се струва, че не е много точен.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: "Неговото използване в държавните учреждения и в отношенията, които се отнасят до дейността на държавата и до обществото, е задължително."

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Обществото като цяло?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да, като цяло. Въпреки че утежняваме текста.

Ако някои колеги могат да предложат друга редакция, нека да чуем.

А може би е по-добре така: "... отношения, които са свързани с дейността на държавата...?"

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Вътре трябва да влиза и политическите партии.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Щом се отнася до дейността на държавата...

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Кажете, господин Бахнев, митинги на турски ще правите ли? Това Ви питам. Седем митинга досега са направили на турски само в последния месец.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Господин Воденичаров, слушайте, когато говоря. Няма да повторя специално на Вас.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, да се съсредоточим върху това, което ми се струва, че имаме допирни точки.

Член 3, първото изречение остава така: "Официалният език в България е българският. Неговото използване в държав-

9.

ните учреждения и в отношенията, които са свързани с дейността на държавата и на обществото, е задължително."

ЮЛИЙ БАХНЕВ: "... като цяло е задължително".

РОСЕН ХУБЕНОВ: Какво означава "като цяло"?

ЧАВДАР КЮРАНОВ: Текстът, който се предлага от господин Стоилов, отговаря на съдържанието, което влагаме всички в "публични отношения".

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Затова казвам "като цяло". "Като цяло" влиза в това определение.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да поясня, господин Бахнев. Отношенията на една политическа партия може да са отношения към друга политическа партия и не се отнасят до обществото като цяло, но се отнасят именно до обществото отново. Така че може да става дума за части и за цяло.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: И в идеята за "публични отношения" се отнася всичко, което се отнася до държавата или до народа, или обществото като цяло. Изрично го подчертавам това.

Не е красиво това да се каже на български, обаче...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Хубенов има думата.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Нашата цел на събирането ни тук е да избегнем една неяснота. С разширяването на текста, което се предлага, се избягва неяснотата. Като включваме "като цяло", внасяме друга неяснота. Затова трябва да отпадне "като цяло". Текстът е достатъчно ясен.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Какво ние разбираме под "свързани с дейността на обществото"?

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Господин Бахнев, това, което е частно дело между гражданите, не се касае до обществото. Лични отношения и частни отношения е едно, обществени отношения и публични отношения е друго. Като приеме официалния език за задължителен в публичните отношения, значи в личните отношения и частните отношения...

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Господин Грозданов, виждаме, че "като цяло" е некрасиво.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Неудачно, а не некрасиво.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Кажете ми какво Вие разбирате под "отношенията, които са свързани с дейността на обществото"?

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Всички отношения, които не са лични и частни на гражданите. Всички останали, които не са лични и частни.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Които имат значение за самите членове на дадената група.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Така, с други думи като цяло. Това ли се разбира?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може и така да се каже, въпреки че обществото поначало го поставяме в единствено число и обществото е единно понятие само по себе си и без това определение.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Именно като цяло се разбира.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да, именно.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Добре, тогава така да го оставим.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Да отпадне "като цяло"?

Добре, можем ли утре да предложим тази редакция от името на Комисията за изработване на проекта на Конституция на Република България? Да го прочетем още веднъж. И да преминем към чл. 4, защото там има също няколко по-леки проблема.

"Чл. 3. Официалният език в Република България е българският. Неговото използване в държавните учреждения и в отношенията, които са свързани с дейността на държавата и на обществото, е задължително."

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Защо дейността? Думата дейност сега я измислихте.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: А, не съм я измислил сега. Моля Ви се. Имаше я.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Малко се стеснява тук параметърът.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това подчертава, че може да няма директна връзка между субекта и държавата.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Може да отпадне "дейността", защото казваме "отношенията към държавата и обществото...".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да не би някой да го тълкува това нещо, че става дума само когато влиза в съприкосновение лицето или организацията с държавата, а те могат да са в отношения помежду си.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Държавните учреждения са разграничителни критерии.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Дърмов, политическата дейност какво е, след като партиите изразяват политическата воля на обществото? Тогава изцяло в политическата дейност те няма да имат право да използват турския език.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, утре да излезем с този текст?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Корнезов, да прогласуваме първи и втори вариант. Това е втори вариант. Първият си е този, който внесе Комисията по изработване на проект за Конституция на Република България.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може да падне "дейността", въпреки че се променя цялата редакция.

Нека да остане първоначалният текст.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Обаче господин Воденичаров явно държи на първата редакция.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Естествено, затова трябва да влязат и двата варианта в залата и да видим за кой от двата варианта ще гласуват депутатите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Воденичаров, ако и двата не получат двете трети?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Тогава пак ще се събираме. Ако трябва нова Комисия по изработване на проект за Конституция ще направим. Това е процедурата.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз мисля, че все пак този вариант като че ли се оказа приемливия, защото той тълкува...

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Този вариант осигурява езиковата дискриминация на българите в смесените области. Когато те отидат да пазаруват...

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Къде бе, Боже мой?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Всеки ден получавам по десет писма.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Там нали ще напишем. Аз не говоря сега за своя език. Нали ще решим какво ще правим за правото да ползуваме своя официален език. Нали се договорихме за това.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Имам едно допълнение към чл. 35, втората алинея. Там още по-ясно ще стане, но когато стигнем до чл. 35. Сега не можем да предреждаваме въпроса.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Аз не разбрах обаче по варианти ли ще бъде даван текстът?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Аз съм против единния вариант. Нека да имаме запасен вариант – първоначалния текст.

Хайде да съберем целия състав на комисията и тогава да прогласуваме и да видим кой за какво е. Утре в почивката можем да го направим това.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Можем да разясним в Пленарната зала какво сме имали предвид и тогава да решим.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Корнезов, ние освен четвърти член имаме ли нещо друго да гледаме?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Имаме доста членове.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние ще продължим, защото няма друг проблемен текст.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Няма друг проблемен текст. Има проблемен текст на чл. 6.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Нека господин Бахнев каже какво мисли по чл. 6 отсега.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Аз имам предложението към чл. 6. Господин Бахнев, понеже сте дали предложение, не лично Вие, Движението за права и свободи.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: И аз дадох предложение, моля Ви се.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: В чл. 6 се предлага нова трета алинея. "Гражданите свободно определят своята националност етническа и религиозна принадлежност.

Алинея 4. Всеки гражданин има право на свободен избор, на собствено, бащино и фамилно име, съобразно именните традиции на етническите и религиозни общности."

Следователно Движението за права и свободи, парламентарната му група предлага към чл. 6 освен първа и втора алинея, и тези две алинея. Поне на мен ми се струва, че четвъртата алинея – право на име – не е за основните начала.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Те и двете са неотнормирани към този текст. Смятам, че проблемът за правото, ние можем да го обсъдим като основно право и да го включим във втората глава, но не му е мястото тук.

Що се отнася до това, че всеки сам си избира какъв да бъде, ние по негативен начин сме го казали чрез забраната на насилствената асимилация и пак няма нужда да повтаряме едно нещо като плюс и като минус.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: За съжаление Снежа ми взе моето предложение. То включва три елемента, които са принципни.

Става въпрос за следното. Аз смятам, че не на място стои въпросът за ненасилствената асимилация сега. Затова предлагам тези два-три елемента. Първият - всеки сам избира своята етническа идентичност - това е първият елемент. Третият елемент във връзка с това, също принципен, че никой не може да бъде подлаган на асимилация против неговата воля. Даже не насилствена, а против неговата воля. Казвам, за да подчертая, че според волята на всеки човек може да се интегрира в обществото и с други думи да бъде асимилиран също, ако той проявява такава воля. Това е факт на живота. За този факт ние не трябва да си затваряме очите също. Тези два елемента са точно за чл. 6.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Не разбирам, защото Международният пакт е изброил всички неща, които сме записали в чл. 6.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: В пакта има също принципни неща, които ние сме записали в същата глава.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Става дума за това, че това е идеята за равенството на гражданите. Ние сме включили всички признаци, по които не може да се нарушава равенството на гражданите.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Но това е равенство пред закона. Ти разбираш, че законът може да бъде и такъв, че да не ти осигури правото да изучаваш своята култура, да използваш своя език и да изповядваш своята религия.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: При нас поне нормативно не може да стане, защото ал. 1 казва, че всички хора са свободни и равни по достойнства и права. Тоест това е идеята за естественото им равенство, която по-нататък е законодателно отразена.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да, този текст е също така декларативен. А нормативният текст започва с ал. 2: "Всички граждани са равни пред закона." Той разшифрова ал. 1.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Бахнев, ако обичате само точната редакция да дадете.

Има тук и признаците - народност, етническа принадлежност и т.н.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това не трябва да бъде дискриминация. А тук е друго. Че няма равенство, ако нямаш право да се ползуваш от своята култура, своя език и своята религия.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тези текстове ги имаме по-нататък. Не трябва да ги дублираме.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е като принцип, че това е част от равенството. Аз се опитах да обясня, че ние не можем другояче да тръгнем вече, освен чрез, да го наречем, консенсус, съгласие или другояче. Но ние не можем вече да чувствуваме, че с мнозинство можем да наложим каквото искаме. Както виждаш, нито в парламента можа това да стане и вървим от криза на криза. В междуетническите отношения - също. Логиката ни тласка към коалиционно правителство и следователно и втората крачка...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Да оставим правителството, господин Бахнев. Да се върнем на чл. 6. Ще прочета Вашия текст за колегите.

Първа и втора алинея остават така. Господин Бахнев предлага трета алинея със следното съдържание:

"Всеки свободно определя своята етническа идентичност. Лицата, принадлежащи към етнически, езикови и религиозни малцинства поотделно или съвместно с други членове на своята общност, имат право свободно да ползват и развиват своята култура, да изучават и ползват своя език, освен когато ползуването на официален български език е задължително, и да изповядват своята религия. Никой не може да бъде подлаган на асимилация против неговата воля."

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Това не е толкова страшно. Това е близко до Международната харта.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това е умален образ на всички тези права в глава втора.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Член 35 го има, 55 член го има. Има ги тези неща.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: В 55 член още няма за културата нищо.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ако трябва, ще го променим това нещо.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Всеки може да ползува ценностите на етноса на бретонците във Франция. Това казва чл. 55.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Там можем да мислим за корекция, която да квалифицира този въпрос.

Нека да преминем на чл. 4, мисля, че тук нямаме различия.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, но виждате, че има други предложения. Ако смятаме да ги отхвърлим, да оставим чл. 6, ал. 1 и 2 така, както са, и да преминем нататък.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Вижте, за "свободно определяне на своята етническа идентичност" и "никой не може да бъде подлаган на асимилация против неговата воля", аз смятам, че можем да ги приемем към чл. 6.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но тук говорим за принципи само.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е принцип. "Свободно определя своята етническа идентичност".

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Другото място му е в главата за правата и свободите.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Там няма такова нещо.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Как да няма! Има за недопускане на насилствена асимилация.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Недопускането не е уместно поставено. А асимилацията да я сложим тук. Казвам ви, че това е по-логично от гледна точка на структурата на Конституцията. Помислете, не можем мъченията и насилствената асимилация да ги слагаш в един текст.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Защо? Става дума за физическо и психическо насилие над личността.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Татарлъ, Мирослав Дърмов и други настояха и по тяхно искане беше поставена асимилацията тук.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Става въпрос къде да я сложим. Аз казвам, че тук е по-добре да се постави асимилацията, и то не във формула насилствена асимилация, а "против неговата воля".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Насилието е и против неговата воля.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е едното. И второто - принципът на свободно определяне на своята етническа идентичност. По логиката имате право, Стоилов, да го сложим там някъде към чл. 35, 55 и т.н.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Воденичаров има думата.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Това като текст не е лошо: "свободно определяне на своята етническа идентичност". Но веднага след това ще почне спекулацията с термина етнически. Защото етнос 16.

значи народ, оттам народ - нация, нация - национално малцинство и накрая ще излезе, че етническата идентичност...

Защо Юнал Лютфиев ми каза: "Аз се самоопределям като турчин, следователно в моя паспорт ще пише, че съм турчин, а не българин." Кажете ми това как ще се ограничи?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Какво ще пише в нашия паспорт ще реши законът.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Не, не, не законът, ние ще решим.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Когато дойде моментът за преброяване, аз смятам, че ние не можем да не избегнем графата за етническа принадлежност.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин Стоилов предложи едно допълнение към това изречение: "... , но от това не следват никакви юридически последици". Всеки може да се самоопределя, както си иска, но от това не следват никакви юридически последици.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: А политически?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: А политическите са забранени.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: От това дали се мислиш за турчин или българин, аз съм съгласен, че няма юридически последици. Но общовзето последици има донякъде и юридически. Например аз с него като българин искам да си поприказваме, където си искаме, на тема, да кажем, за Иван Вазов или някаква друга културна тема да развием. Или да напишем книга. Това е съдружество с други. В строгия или в тесния смисъл на думата, то наистина няма.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вие предлагате така или иначе една трета алинея. Някои колеги считат, че не е тук систематичното им място.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Господин Корнезов, става въпрос за два елемента от моето предложение. "Всеки свободно определя своята етническа идентичност" и "никой не може да бъде подлаган на асимилация против неговата воля" да ги сложим тук, вместо там.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Господин Бахнев, само да поясня. Аз го разбрах, но съвсем директно, да кажем какъв е проблемът. Етническата идентичност, самоопределянето наистина нямат правни последици. Единствено то навлиза в сферата на правото, ако някой се опита насилствено да принуди лицето да се откаже или да му попречи на това самоопределяне. Но когато нещата вече отидат в друга плоскост, на плоскостта на малцинствата, там

17.

вече те имат и юридическо значение, защото знаете, че по международноправния режим малцинствата могат да имат определени права като колективни общности, които са нещо различно от етническата идентичност. И този текст може да се превърне в един мост към влагането не само на това съдържание, но и към придобиването на всички други последици.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Господин Стоилов, наистина има такова нещо. Съгласих се и с нещо друго, че не е много елегантно да се предложи тук, че нямат никакви юридически последици. Можем да помислим за нещо, което да предотврати тези страхове или възможности.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Предлагаме членът с двете алинеи, а пък господин Бахнев да направи предложение в заседателната зала. Ако се приеме, приеме. Аз така го виждам.

Има думата Мирослав Дърмов.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Това, което ти казваш, се съдържа реално в ал. 2, където се казва, че всички са равни пред закона и никой не може тъй, тъй и тъй. Следователно ако се сложи етническото самоопределение да отиде преди втора алинея, а втора алинея да стане трета, реално се постига компромис.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Аз мисля, че всичко това, което вие казвате, то е написано във второто изречение на ал. 2 към чл. 6. Написано е и това второ изречение има съвсем друго съдържание от първото изречение. Там се казват две неща. В първото изречение се казва: "и всички граждани са равни пред закона". Но второто изречение, аз искам да ви попитам. Може ли да съществува дискриминация на етническа или народностна основа без ограничения на правата по народност и етническа принадлежност? Може ли? Очевидно не може. Следователно ние сме записали именно това, че не се допуска никакво ограничение в правата, основание на народност и етническа принадлежност, т.е. ние сме записали недопустимост на всякаква дискриминация по отношение на етнос и по отношение на народност. Единственото нещо, което не сме записали, е думата "име". Ако искате между "пол и произход" да пишем една думичка "име" и въпросът е свършен. Това, за което вие пледирате тук да се запише, ние сме го записали в цялото изречение, след като сме казали, че не се допуска никакво ограничение на правата на етническа и народностна основа. Какво
18.

сме казали? Именно това сме казали, че не се допуска дискриминация. И сме го казали, и сме го записали. Всички възможни ограничения ние ще ги имаме, ако запишем и думата "име".

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Това е по-лесно. Да прибавим една думичка и да свършим с този проблем.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е една хубава идея за името. Можем да я включим. Но, Матей, не си чул това, че аз казах: има закон, който да каже, че имаш право да ползуваш само българската етническа култура. Това като хипотеза. Това е закон и няма да има дискриминация. Всички ще имат правото да се ползват от българската култура. Става въпрос за пактовете за граждански и политически права, които решиха, че не е достатъчно и включиха в своето тяло една разпоредба специално за правата на лицата, принадлежащи към една общност или малцинства.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но те там имат предвид националните малцинства.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Няма предвид националните малцинства, понеже не е написано национални малцинства.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Не е написано действително.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Пак да се върнем към чл. 6, колеги.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз говоря да се включат други два елемента, които се съдържат в моето предложение и които смятам, че са подходящи тук, в чл. 6 да се сложи следваща алинея, трета алинея: "Всеки свободно определя своята етническа идентичност. Никой не може да бъде подлаган на асимилация против неговата воля." Това, което аз казвам, че сега да предложим да се постави в чл. 6, а тялото на моето предложение, ние се договорихме, че може да бъде осъществено в глава втора.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Думата има Росен Хубенов.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Мисля, че не е добре систематичното му място. Защото се слиза от един по-общ ред на по-ниско ниво.

И текстът се изкривява. Той придобива по-друг смисъл, отколкото е заложен първоначално. Защо например ние да не кажем като илюстрация на това, което твърдя, че всеки сам определя своята раса. Или всеки сам определя своя пол. Един мъж няма да стане жена като каже - аз съм жена.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Няма нужда примерите да са абсурдни. Тогава трябва да кажем и религия, и образование, и т.н.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Г-н Бахнев, систематичното място на тези проблеми не е тук. Тази разпоредба е обща, тя е принципна и трябва да остане във вида, в който е предложена. Останалите неща ще ги обсъдим по-нататък.

ЮРИЙ БАХНЕВ: Аз разбрах логиката. Но тя не отговаря напълно. Що се отнася до "политически", ние вече казахме за плурализъм. Що се отнася до "религиозните", ние в чл. 15 казваме нещо за религията. И затова аз казвам, че единствено тези два елемента смятам за логични.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, явно няма да можем да се обединим всички около тезите, които защитаваме. Остава следното - чл. 6 с първа и втора алинея да ги внесем така, около тях няма спор.

Г-н Бахнев и други колеги, които считат (вкл. Движението за права и свободи, които предлагат допълнително още две алинеи) да се предложат долу, ще се гласуват и ако в пленарната зала се приемат, ще бъдат включени към чл. 6. Г-н Бахнев, Вие може би ще трябва да дадете малко по-друга редакция на това, което сте предложили, с тези два елемента.

По чл. 4 има само няколко предложения и мисля, че тях можем да ги минем малко по-бързо, за да ги вземем като становище като комисия.

Чл. 4. "Република България е правова държава." По това няма спор. Има предложение от Любомир Иванов - "тя се управлява точно...". да отпадне думата "точно". Други предлагат въобще да няма второ изречение. Да оставим само първото изречение - "Република България е правова държава". Мисля, че думата "точно" може да отпадне и да стане: "тя се управлява според конституцията и законите в страната".

НЧ/МД

Мисля, че второто изречение направо може да отпадне.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може и с него, може и без него.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Тази дума някак си конкретизира нещата, пояснява какво е правова държава.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: То пояснява част от съдържанието на понятието, а не цялото. Така че ако махнем изречението, ще имаме една по-широка представа за "правовата държава".

ЮРИЙ БАХНЕВ: Искам да взема отношение по ал. 1 на чл. 4, което сега разискваме. Аз апелирам към г-н Кюранов, неznam, може би когато аз следвах ли, какво, мисля, че такъв израз има, мисля, че той е по-често употребяван. "Тя се управлява точно според конституцията и законите в страната."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Понеже се влага малко, така, както ние бяхме свикнали да се възпитаваме, че нещо е забранено и строго забранено. Има разлика. И тук - не просто да се спазват, а съвсем да се спазват.

ЮРИЙ БАХНЕВ: Добре, но аз съм второто изречение да остане.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Аз също съм за оставане на второто изречение, като съм склонен "точно" да отпадне.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ако има много хора да настояват пак ще помислим.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Но утре някой ако узурпира правото да издава нормативни актове, били те някакви укази, или пък било то някакви други постановления, те веднага ще се окажат неконституционни на базата на този текст. Затова се казва: "Конституцията и законите". Това е също нюанс.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Следователно, ясно е. Думата "точно" би могла да отпадне.

За втората алинея Петър Обретенов счита, че тя също трябва да отпадне.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз предлагам втората алинея да не я пипаме, тъй като тя не само затвърждава идеята за правовата държава, отделяйки я от гражданското общество, но съдържа и част от идеите за социалната държава, което ние в преамбюла сме записали. Достатъчно махахме такива неща. Няма съдържателни аргументи против нея.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Един иска да падне първата алинея, друг - втората алинея. Ние ще защитим втората алинея.

По чл. 5 също има редица предложения. Предложенията с в няколко насоки.

Чл. 5, ал. 1. "Конституцията е върховен закон. Нейните разпоредби имат непосредствено действие." Защо било "върховен закон"?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Не, нека да остане. То може да се каже "основен" или "върховен", въпрос на гледна точка. Върховният показва съобразеността с международните принципи и цялата йерархия, която следва, така че и едното, и другото е вярно.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Значи първото изречение да остане.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Тук има нюанс. Върховен означава, че стои отгоре, а основен, че стои отдолу. И понеже в конституционните права от всички школи се говори за основен закон, аз предлагам ако сте съгласни, без никаква друга мисъл, да вложим "основен закон", защото наистина конституцията е основен закон.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Нали говорим за върховенство на конституцията?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Има предложение ал. 2 и ал. 3 на чл. 5 да отпаднат.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз ги споделям. Те нищо ново не ни казват.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Нали втората алинея обосновава въвеждането на институцията "конституционен съд"?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Не, втората алинея се опитва да каже кой е предметът на законодателното регулиране. Но това, което тя посочва, всъщност нищо не казва, защото основно ще е това обществено отношение, по което парламентът ще издаде закон. Ние имаме много позовавания в конституцията, че по този въпрос се издава закон. Но това не изчерпва кръга на основните отношения. И в този смисъл тази алинея би могла да служи за някакви теоретични устроения, но тя с нищо няма да обогати нито прилагането на конституцията, нито ще насочи към нещо следващия парламент - по кое да издава и по кое да не издава закони.

ЮРИЙ БАХНЕВ: Още повече, че ние премахваме указите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Проблемът ми се струва в това, че с актове на Министерския съвет не може да се регулират първични...

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Добре, ние ако трябва да кажем там, че не могат с нормативен акт първично да се уреждат отношения, така ще сме казали нещо. Защото по този въпрос, така казан, ние не изключваме първичното нормотворчество от законови актове. Те не стават автоматично противоконституционни.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Ако те са издадени не въз основа на закона, по принцип са първоначално неконституционни. Но пък като махнем "закон" съвсем пък става...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, тежи ли тази втора алинея?

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Не, ние сме я създали и смятам да си я поддържаме. Ако пленарното заседание реши да я махне - да я махне. Ние да не я махаме.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Всички сме съгласни, че тези две алинеи не пречат на текста. Те не му тежат. Обаче те са необходими за логическата връзка между ал. 1 и ал. 4, защото казваме: "Конституцията е върховен закон"...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Извинявай, Росене, обаче има и следващо предложение - ал. 4 също да падне.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Не, тя не може да падне.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: За да успокоим Стоян Ганев, нали?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Г-н Корнажев даже в писмена форма е внесъл това предложение.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Той сам критикуваше Стоян Ганев, пък му внася предложението.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Аз излизам от призмцията, че четвърта алинея ще се запази. При запазването ѝ се получава едно логическо несъответствие. Конституцията е върховен закон, след което - "Законът няма обратна сила". Конституцията няма обратна сила. Липсва междинното звено, което внася яснота кой именно закон няма обратна сила. А това е законът, който следва конституцията, който урежда основните обществени отношения. Затова трябва да се запазят тези текстове.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Не, вижте, в чл. 5 ми се струва, че "законът" е употребен в смисъл на нормативен акт.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но тогава ако трябва юридически да сме прецизни идеята непосредственото действие е отделен проблем. Тя не е въпрос само на върховенството на конституцията и трябва като следваща алинея да я запишем, а не като следващо изречение. Докрай трябва да бъдем точни. Защото върховенството на конституцията автоматично не обуславя прякото ѝ действие. То трябва да си бъде казано като самостоятелен проблем.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, но не може ли в едно изречение?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може, както сега е казано, въпросът е, че не е правилно.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вижте, в Закона за нормативните актове е използвана същата терминология: "основните обществени отношения се уреждат със закон".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Нека тогава да не обсъждаме тези въпроси. Те не пречат. Ако има масово желание това да отпадне, тогава да отпадне. Мисля, че ние не трябва да се противопоставяме.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: С други думи, идеите, които са вложени в нея са верни и са точни.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Те просто са хубави.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Законът се прилага еднакво спрямо...

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но после ние го имаме при правата на личността. Казваме, че няма никакво различие.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Значи с първа, втора и трета ги внасяме. Ако за втора и трета алинея надделява становището да отпаднат - могат да отпаднат.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние веднъж сме казали, че страната се управлява според конституцията и законите. Това автоматично включва идеята, че те се прилагат заедно с принципа за равенството пред закона.

По ал. 4 искам да предложа нова редакция, на която мисля, че комисията не разбра докрай идеята ми. Ще го прочета и ще го поясня: "Законът няма обратна сила когато установява или увеличава юридическа отговорност, или предвижда да отпаднат основания за нейното погасяване." Тоест, международният пакт говори само за недопускане на обратно действие по отношение на престъпленията. Тук ние го разширяваме - до всеки вид юридичес-

5.

ска отговорност - наказателна, административна, дисциплинарна, гражданска. И мисля, че това трябва да е границата, до която ние да спрем невъзможността за обратно действие. А тук е включена идеята за "погасителната давност", когато тя е настъпила, че не може законът с обратна сила да възстановява нейното действие. Освен за оня случай, който ние сме казали, когато става дума за еди-какви си престъпления. Защото текстът в ал. 4 просто не е верен. Казва се, че законът може да има обратно действие, когато установява по-благоприятни последици за гражданите. Това може да важи, когато става дума за отношения между гражданина и държавата. Ако има отношения между самите граждани - за едните последиците ще са по-благоприятни, за другите по-неблагоприятни. Именно защото за длъжника може да са благоприятни, а за кредитора - неблагоприятни. Това ще подхрани грешни идеологически представи в нашето общество - че по-нататък предстои ревизия на Наказателния кодекс и ние трябва да се върнем към феодалното право, а не към буржоазното.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Това е, за да успокоим хора като Берон, които от своя страна искат да успокояват гражданите. Трябвало да има възмездие на този свят.

Господин Кюранов, сега въвеждаме принципи, които са залегнали в Международната харта. Точно този текст е залегнал и там.

ЧАВДАР КЮРАНОВ: Не е ли достатъчно това, че международните договори са част от вътрешното право. Щом като са част от вътрешното право, то и техните разпоредби са част от вътрешното право. Няма международен договор, в който законът да има обратна сила.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Извинявайте, че така ще Ви репликирам, аз също съм мислил по този въпрос, ако застанем на тази плоскост, то тогава и цялата глава втора е излишна. Защото основните права на гражданите са дадени в международни договори, които ние сме подписали - това са пактовете, всеобщата декларация и ние можем направо да препратим към тях пак с едно изречение и да не се занимаваме с глава втора.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Ако Вие имате дължими данъци, които впоследствие държавата ги е намалила за всички останали, очевидно и Вие ще потърсите да ви намалят дълга. И въобще това КП/6.

е един общ принцип в публичното право, не наказателното, а другото - административно и т.н.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ама не е така, законът може да има обратна сила, ако въвежда по-благоприятни последици.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: В процесуалното право има обратна сила.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Там можете да усложнявате процедурата и пак има обратна сила, но не е по-леко. Нека малко да помислим абстрактно, въпреки че нещата отиват уж в един по-либерален вид. Но да речем, че утре се налага да възродим някаково ограничение за жилищната площ за дадени жилища, примерно държавни. Казваме, че двучленно или тричленно семейство има право на две стаи. После обаче се налага да увеличим площта и стават примерно три стаи. Това не е юридическа отговорност. Но този нов закон, който създава по-големи права, по-лабилни отношения, той автоматически ще има обратна сила.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може, обаче това не е вече отговорност. Това е възможно, доколкото обаче не се влиза в конкуренция с принципа за неприкосновеност на собствеността. Така че по принцип би могло да се мисли, че новият закон...

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: На мен ми се струва, че така, както сме го записали, е по-добре.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Решихме по принцип четвъртата алинея да остане. Друг е въпросът дали да вкараме в Пленарната зала редакцията, която се предлага от Янаки Стоилов, или тази редакция, която сме я дали в проекта и около която, вие си спомняте, колко много спорове имаше.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тя на хората може да се стори по-добра, защото не я разбират.

Предлагам ние да направим една крачка пред Международния пакт, а не да изминем двойно разстояние и отново да сме първи в света.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Мисля, че в Закона за нормативните актове този текст го има - "като най-благоприятни последици".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но там мисля, че беше казано, че не може с обратна сила да се установява по наказателна, дисциплинарна и административна отговорност.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Нищо подобно - обратно действие има новият закон, който е по-благоприятен.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние този принцип си го имаме. Той с нищо не се накърнява.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Нямаме го. Ако махнем това тук, ще изчезне и този принцип.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Конституцията дава само ограничителя кога няма обратно действие. На всеки един случай законодателят може да придаде обратно действие на нов закон, стига да не е...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: За петата алинея международните правници предлагат една по-прецизна редакция. Чета новата редакция:

"Международни договори, ратифицирани по реда на чл. 87 от Конституцията, обнародвани в "Държавен вестник" и влезли в сила, за Република България са част от вътрешното право на страната."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз предлагам едно редакционно изменение - "по реда на тази Конституция". Не е уместно ние да прещаме към конкретен текст, преди този текст вече да го има. Законодателната техника не е точна. След като се каже: "по реда на тази Конституция", ние имаме предвид реда именно на чл. 87. Не е редно в главата за принципите преди един текст да си го казал, да се позоваваш на него. Може задните текстове да се позовават на предните, но не и по другия начин. Точно от правнотехническа гледна точка - не може да има позоваване на текстове, които вече ги няма в закона. Законът се разлиства отзад напред, след като той е четен, но не отпред назад.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Аз мисля, че тук няма място за широка дискусия. Въпросът е технически. Това, което казва Янаки, е по-прецизно и можем направо да минем към него.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: С други думи, отпада "законодателен ред и чл. 88".

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Влизането на един закон в сила обикновено предшества обнародването.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Кулшев, отпада "влезли в сила".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Не, остава.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: "Обнародвани в "Държавен вестник" и влезли в сила".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз не чух второто изречение. То остава ли?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Второто изречение остава. Ще ви го прочета още веднъж: "Международните договори, ратифицирани по реда на тази Конституция, обнародвани в "Държавен вестник" и влезли в сила, за Република България са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред нормите..."

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Не може да се обнародва преди да е влязла в сила ратификацията. С други думи, преди договорът да влезе в сила ти не може да обнародваш.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние ги даваме кумулативно, а не като последователност във времето. Налице са и двете условия. Кое ще е първото и кое второто - това няма значение.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: В Закона за международните договори, който се работи във Министерство на външните работи, а и в стария ни указ е така - първо влиза в сила и тогава се обнародва.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние пък може да поискаме обратното.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, решаваме така - господин Бахнев с проф. Александър Янков и господин Кулишев да уточнят поредността. Идеята е ясна, по нея няма спор. Въпросът е за редакцията.

По ал. 6 предложение няма.

За чл. 6 говорихме.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: За чл. 6 предлагам само едно изменение, което не е по конфликтния въпрос. Вместо "имотно състояние" да се каже "материално", защото "имотно" не е точно. То включва движими и недвижими имоти, но заедно с това има пари, ценни книжа, които не са имоти. Тук трябва да се включи цялата идея за материално състояние. Недопускане на привилегии или ограничения. Просто "материално състояние" е точната дума, която включва всички неща.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Около чл. 7 предложения няма.

По чл. 8?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: По чл. 8 предлагам да се върнем към първата редакция: "Държавната власт се осъществява чрез разделянето ѝ на законодателна, изпълнителна и съдебна." Защото 9.

тя не се разделя, за да се осъществява. Разделението има и други основания.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: "Тя се осъществява непосредствено и чрез законодателна, изпълнителна и съдебна власт."

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Какво значи непосредствено?

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Непосредствено чрез референдум.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: То не е въпрос само на осъществяване разделението на властите. Затова "държавната власт се разделя" и толкова. След това казваме на какви власти.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Аз съм също за една краткост: "Държавната власт се разделя..."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това е един текст-декларация. А доколкото се осъществява, това е само едната страна в разделението на властите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Проблемът е по-нататък дали действително ще има разделение на властите, а не е толкова важно дали ще го декларираме. Но като принцип го даваме.

Към чл. 9 няма нищо.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Искам да направя едно процедурно предложение и то трябва да се уточни с водещия пленарното заседание.

Съгласно правилника на обсъждане и гласуване подлежат само предложенията, които са дадени в писмен вид. Не трябва да се допуска в залата да се импровизира, защото това само ни отнема времето. Когато се пристъпи към даден текст, би трябвало водещият да обяви - за този текст за постъпили еди-какви си предложения от първи, втори, трети. Само те имат думата. Аз говоря само за правене на предложения за изменения на текстове. Защото първият ден от дискусиата показва, както и досега, че се правят волни упражнения. Това ни отнема времето и ни разпилява силите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: За чл. 10 се предлага една нова редакция. Между впрочем тя беше по-предната редакция: "Изборите и допитването до народа се провеждат на основата на всеобщо, равно, пряко изборително право с тайно гласуване."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тя е по-добрата редакция, защото включва като родово понятие допитване до народа. Може да бъде императивно и консултативно, и национален, и местен референдум, и т.н.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Според мен обаче тази редакция, която се предлага сега - "допитване до народа" - е неточна. Имаме Закона за допитване до народа и там има няколко вида допитване.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ще се отмени този закон или пък той ще се коригира.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Въпросът е за тайното гласуване.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Обсъждането е също форма на допитване. Но то е без гласуване. Тук има обсъждане, там има становища, там има мнения. Новата редакция е направена неправилно. Ние трябва да отговорим, че "допитването" обхваща освен местния и национален референдум, обхваща обсъждането, обхваща общото събрание. Тези две форми не са свързани нито с...

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Добре, нека да остане така.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Да разгледаме членове 11 и 12 и да приключваме. Аз се опасявам, че в този ограничен състав можем да разглеждаме нещата по-нататък. Тук се предлагат други идеи. В чл. 12 се предлагат доста съществени неща.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Във френския парламент се работи точно така. Представителите на различни политически групи обсъждат преди да се изнесе в залата с оглед да урегулират различията и да внесат само тези общи неща, които да се дискутират в залата. Но ние трябва да обърнем внимание поне всяка група да се стреми да бъде представена тук, когато обсъждаме Конституцията.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Тогава ще ви кажа предложенията, които са постъпили, за да ги имаме предвид.

За първата и втората алинея на чл. 11 не се предлага нищо.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз имам предложение за ал. 2 на чл. 11: "Нито една политическа партия и идеология не може да се обявява или утвърждава за държавна." Сега ще дам да се напечата писмено моето предложение.

Аз смятам, че трябва да стане: "Нито една политическа партия, организация и идеология...", т.е. да се добави след партия думата "организация".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Но нали говорим само за партиите?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да, но в чл. 1 ние гласувахме една работа: "Никоя част от народа, политическа партия или друга орга-
11.

низация, държавна институция или отделна личност не може да присвоява осъществяването на народния суверенитет." Тук е доста близка идеята и затова аз искам и тук да се добави думата "организация".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Там се отнася за народния суверенитет, а тук се отнася само до утвърждаването за държавна. А една организация, която не може да бъде политическа, още по-малко пък има средства да се утвърди като държавна.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Аз съм съгласен. Тук може би ние сме го изпуснали.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Само ще ви прочета какво се предлага от Чавдар Кюранов - третата алинея да има следната редакция: "Партиите съдействуват за формиране на политическата воля на народа и за привличане на гражданите към управление на държавата. Редът за образуване и прекратяване на политически партии, както и условията за тяхната дейност, се уреждат със закон." Тук новата идея е "и за привличане на граждани към управлението на държавата". Второто изречение отпада.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз имам предложение да се добави "организации и движения". Това аз го коментирах на пленума. Необходимо са повече канали за обратна връзка в политическия живот на България.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Предложението на господин Кюранов за четвърта алинея е: "Не могат да се създават политически партии на етническа, расова и верска основа, както и такива, които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт." Тоест да отпадне "или проповядват етническа, расова или верска вражда".

ЮЛИЙ БАХНЕВ: И тук имам предложение.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вие на всеки 10 минути правите предложение.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Той има в джоба си 20 карти за гласуване.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Мисля, че направеното предложение е по-перфектно - да отпадне финалът, защото това ще бъде основание за неговото закриване. При нейната регистрация тези неща не могат да се установят - дали тя проповядва етническа вражда. Това ще се установи след като тя вече функционира.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Добре, тогава: "които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт или проповядване етнически и т.н."

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, приключваме за днес.

(Закрито в 15 ч.)

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОНСТИТУЦИОННАТА КОМИСИЯ:

(Любен Корнезов)